

3/2019

май-июнь

Кард

КЪВЕ ВАЦРА САДРА АЯЛАР ПАТАЛІ АКЪАТЗАВАЙ ЖУРНАЛ

Тележелезин чубарукар чи болочар

Хъипи жезва къуьлуьн къил,
Ваз тунутлар гъун патал.
Шагъвар къвезва вацалай,
Ви киф гъиле къун патал.
Цуьквер цазва бадеди
Артухиз ви гуьрчегвал,
Чижери вирт кIватIзава,
Аку садра зиреквал.
Чилел ракъин нур ала,
Къугъваз, къуьрен шапIа хъиз,
Икъван иер бицIи къуьр
Акур туш зи баладиз.
Вири дуьнья вун патал
Алахънава: гатфарни,
Чубарукни, дидени,
Лепеярни, марфарни.
Къулай тир и къепIинкай
Ви сад лагъай сир жеда —
Чехи хъана, бала, ваз
Чилел къекъвез чир жеда.

Даим сивел хъвер хъайи шаир

Сад чаравал, садни кьиникъ
АвачиртIа, вуч хъсан тир
Жегьилвилихъ кьуьзуь хъунухъ
ГалачиртIа, вуч хъсан тир.

Гъар сеферда са гъайифдин кар хъайила, чи арадай гъуьрметлу инсан гъамишалугъ фейила, рикIел чи чIехи шаир, халкъдин къадар-къисметдин меселайрик къуьн кутур Забит Ризванован цIарар рикIел къведа. Ингъе, абур мад мецел атанва. Гъамиша сивел хъвер алаз, гъар са кардик кьил кутадай, гъар герек чкадал гаф лугъудай къетIен къатIунар авай инсан къакъьатунин гъайифар йисар физни алатзавач.

Жамидин Гъажимурадов 1934-йисан 25-майдиз Докъузпара райондин Миграгърин хуьре дидедиз хъана. Гъа хуьре ада юкъван школа, ахпа Москвада Литературный институтни акъалтIарна.

Жамидинан «Гъач-вач», «Са кIус хъвер», «Арада затI аваз хъурай», «Шаламда къван», «Гимишдин сас», «Сатирикдин хуьрекар», «Гана-къачуна», «Дагъвийрин яш» ва хейлин маса ктабар акъатнава. Адан шиирар чи мектебра авай аялар патал акъудзавай учебникра, хрестоматийра гъатнава, хейлин шиирар халкъдин сиве маниярыз ава.

И вири шиирар сатирадинни юмордин шиирар я. Абурук виридак айгъам ква, хъвер ква, инсандин къайгъударвал ква. ЧIуру хесетар русвагъдай шииррани, уьмуьрдин татугайвилер русвагъдай шииррани, шаирди уьмуьр хъсанаруникай, ам гуьзеларуникай фикирзавайди аквазва.

Лугъуда хъи, хъсан шаирар рекъизвач, абур дувулрик хъфизва, абурун яратмишунра чаз даимлух гъуллугъзава. Гъелбетда, дуьз я, гъакI шак алач. Амма са кар мад ава: несилар цIийибур къведа, цIийи шаирри чпин шиирар кхьиде, амма регъметдиз фидайла шаирдивай куьтягъиз тахъай, къатI амай шиир садавайни давамариз жедач. Гъа кар гъайифдин кар я.

Гъа са вахтунда гъа карди руьгъ, бажарагъ къетIен затIар тирди, кьиметлу затIар тирди тестикъарзава.

Жамидина чи литературада вичин баркаллу чин кхъена. Адан яратмишунри даим хайи халкъдиз къуллугъ ийидайдал са шакни злач.

Лолгъолъвола абунол

Вичин гъвечли гададиз
Дидени икI лагъана:
– Са зи чIалаз, чан бала,
Килига вун датIана.

Бубадини аялдиз
Тарсар гана гъамиша:
– Зун буба я, чан зи хва,
Са зи чIалаз тамаша!

Аялдини эхирдай
Садни бейкеф авунач:
Бубадинни дидедин
ЧIалаз килиг хъувунач...

Садлагъана атайла хъел,
ЧѢурмир вуна масадаз пел,
Алахъдайвал ажугъдин сел,
На къадалди гъисаба!

Жегъил гада кІанзавай руш
Алахъайла я лугъуз хуш,
Лугъудалди вун зи тай туш,
На къадалди гъисаба!

Тахъай емиш атІудалди,
Дуст ятІа ви атІугъайди,
Адаз са гаф лугъудалди
На къадалди гъисаба!

Къуншидал на пехилвалмир,
ГъакІ гъавая чилер чалмир,
Идан-адан къисмет гъялмир,
На къадалди гъисаба!

АтІудалди назик цуьквер,
КуькІуьрдалди юкъуз эквер,
Тефидайвал ахпа гъекьер,
На къадалди гъисаба!

Яд хъвадай къван къел недалди,
Эхир къияй жув шедалди,
Фитнечидин дуст жедалди,
На къадалди гъисаба!

Гудалди на чІуру къимет,
КъехуьндатІа мийир гъуьрмет,
Ийидалди гъахъсуз туьгъмет,
На къадалди гъисаба!

Ямир гъарна жуван макъам,
ЧизвачтІа ваз вацІун улам,
Вегъидалди аниз на кам,
На къадалди гъисаба!

Пуд манат пул

Шофер Жабар физвайла
Дагъдин хуърай арандиз,
Хуъруънвиди лагъана:
– Нуъсрет гурай ви чандиз!

Ма жибинда тур жуван
За вугузвай пул вуна.
КІани-такІан гъваш на заз,
Тамир икІ зун зарул на.

Гъа къе-пака жив къвада,
Атанва къуъд раКІарал,
Кализ гудай затІ авач,
Физвач хъи зун ахварал.

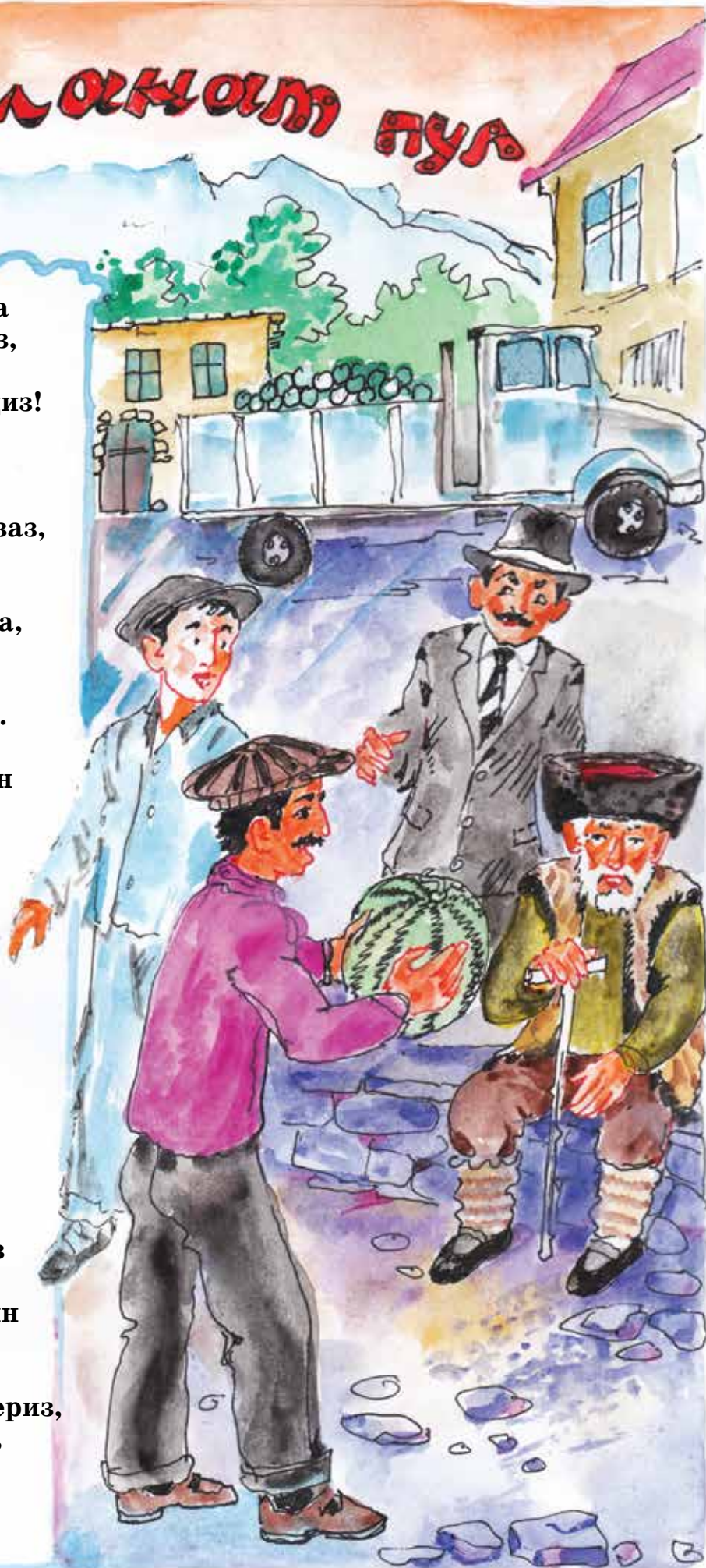
Мадни са кар – верчерин
Къайгъу чІугун герек я,
Тварар хкваш са чувал,
Ви патай заз куъмек я.

Амайдахъни, ваз чида,
Зунни фимир рикІелай,
Алуддач гъич вилер за
Вун хкведай рекъелай...

Йикъар фена, пар авай
Машин хуъруъз хтана,
Виридалай машиндин
Вилик са кас атана.

Пуд манатдин сагъибдиз
Вичин шейэр акунач,
Къарпуз вугай шофердин
Гъавурда ам акъунач...

– Цилер твар хъуй верчериз,
Векъ хъуй кализ чкалар,
Вунани неъ, кеф ая,
Адан яру чкаяр...

Къочу, чолм эсВос!...

Садра хци:

— Пул це, диде!

— Къачу, чан хва,

Алай чка

Чизва ваз.

— Сагърай, диде,

Сагърай, диде,

Ви кІанивал

Чизва заз!

Мад сеферда:

— Пул це, диде!

— Къачу, чан хва,

Алай чка

Чизва ваз!

— Сагърай, диде,

Ви кІанивал

Чизва заз...

Амма хциз

Маса сефер

Хъана бегъем

Аламат:

— Диде, лагъ кван

А дакІардал

Къе пул вучиз

Аламач?

— ДакІардал пул

Жедай, чан хва,

Эгер вуна

Къачудайвал

Ам эхцигни

ХъувунайтІа,

КІандай хъи заз

Гила къванни

Вун гъавурда

АкъунайтІа...

Расим Таджиев

Къиферин суд-дуван

Франциядин Бургундия вилайтдин агъалийри чпин властриз арзаяр кхьйда, бес, и мурдар хъайи, лянет хъайи вагъшийри, къифери, чпин никIер тIуьна куьтягъзава, эгер къанундалди абуроз жаза тагайтIа, абур бегьердин эхирзаман ийида, чи кIатIар ичIиз амуькда. Чна абурун суд-дуван авун тIалабзава.

Ийида къиферин суд. Епископар, архиепископар (диндин бубаяр) ацукъна санал (суд жедалди) лугъуда ибуру:

– Абурни чIехи аллагъдин гъайванар я, аллагъдин вилик къиферни инсанарни, нуькIерни, цицIерни вири сад я. Эвел чна силис ийин,

ахпа суд. И кар патални векил къуна кIанда.

Къада векил. Гъихътин векил! Францияда авай къван векилрин арада идав агакъдай векил авачиз хъана. Келле авай. Векилди къифериз чарар кхьйда. Хабардарвилин. Повесткаяр. Дуьз я, абур кхьйдайла и векил са тIимил кIеве гъатда. Повесткадал фамилия, тIвар кхъена кIандачни? КIанда. Къиферал фамилияр, тIварар алани? Ваъ. АлатIани чаз чидач. Им дугъриданни келле авай векил хъана. Ида кхьйда: чургъул вагъши! Бургундиядин никIериз хасарат авунвайди! Лежберрин душман!

И повесткаярни гваз фида ам кѝферин тѝеквенар пара авай чкайдал. Гъанал кѝелда повесткаяр. Гъарайиз. Кѝелна, кѝелна, хабар гана, элкѝвена хкведа.

Суд-дуван жедай югѝ алуѝда. Кѝведа жемятар, епископар, архиепископар... суддиз. Прокурор, векил гѝар са кас вичин чкадал аѝуѝда. Амма кѝифер атана акѝатдач. Им вуч месѝла хѝурай?

— Кѝиферин векил, — лугѝуда судѝяди. — Ваз и кар гѝикѝ аквазва? Тахѝайтѝа абуру суд саймишзавачни?

Векилди фикирна-фикирна, жаваб гуда:

— Ина ихѝтин са кар ава, эѝ адатлатлу судѝя, — лугѝуда векилди. Дуѝз я, абуруз ван жедайвал за повесткаяр кѝелна, амма абур чпин кѝвалера авайни? Абурун чѝехибур гѝинавай? Ван хѝайибуру абурув агаѝарнатѝа, агаѝарначтѝа низ чида? Садазни.

— Векилди дуѝз лугѝузва, — кѝил юзурда судѝяди.

Пака мадни са шумуд повестка кхѝида, фида чавушни, векилни мадни са шумуд кас. Кѝиферин тѝеквенар авай чкайриз. Гъарайиз, кѝелда.

Башламиш жеда суд. Амма мадни кѝиферикай атайди жедач.

Судьяди кьил галтадда.

— Им вуч лагъай чІал я, векил?

— Эй адалатлу судья, — лугъуда векилди. — Вири кьифериз санал суддиз эверун, заз аквадай гьаларай, дуьз кар жезвач. Абурун арадани начагъбур ава, кьуьзуьбур ава... ГьакІ хьайила, абуру кьил кьакъудзава. Анал абур гьахъ я. Чна и кар виликамаз фикирда кьун герек тир. Мумкин я абур чакай инжиклу хьанва. Ахпа кьвед лагъай месэла ава: лугъун чна, абур суддиз къвезва. Ахпа хъфизва.

Абурал гьужумдай кас жедач лагъана чна заминвал ганвани? Ганвач. Прокурор! Им ви хивевай кар я гьа! Замин тагайла абур чпин кІвалерай акъечІна, шегъердин юкьваллай и дараматдиз гьикІ лагъана атурай, эй адалатлу судья? Кьуд пад вири псияр я! КицІерин гьилий куьчедиз экъечІиз жезмач!

Судди векилдин гафар бинелубур яз гьисабна.

Гьа идалди суд куьтягъ хьана. Кьиферинни лежберрин суд.

Пичче

Фендигоу кич!

скет

Дегъ заманда Аранда,
Муъшкуърда, я Мугъанда,
Самур тамун ценерив
Нехир гвалдай калерин.
Гатфарни гад амай къван,
Къацу векъер кІамай къван
Къарасуяр, булахар
ТІуьнни хъун тир кІвалахар
Адет патал, тІвар патал...
Ваъ, са меслят, кар патал
Хкянавай пачагъни.
Гъазурнавай паракни
Къарасудин къваларив
Мумув кализ тахт авай,
Кар малум тир малариз
Вири кІватІ жер вахт авай.

Акбуллу кал, умун кал
 Гъурмет авай Мумув кал,
 Яваш ванцел рахадай,
 Кишпирдин зенг яхада:
 – Гъурметлубур, калер зи,
 Рехи хъанва цѳелер зи,
 Яб акала, ацукъ куьн,
 Тежрибадихъ ягъугъ куьн.
 Къуза патав агатмир,
 Нехирдикай хкатмир.
 Данайрал твах гуьзчивал,
 Хаталу я гъвечѳивал.
 Пеленгарни асланар,
 Жанавулар, чакъалар
 Килигзавай нехирдиз
 И дуствилел пехилдиз.
 Къилди жедай гъар са кал
 Асландивай кукѳвариз
 Недай таза данад къвал
 Темягъ авай сикѳериз.
 Гъар сеферда вагъшияр
 Экъечѳдайла валарай,
 Чпин крчар – жидаяр
 Сухиз хъана малари.
 Акуна хъи, рехъ авач.
 Гъич са кални тек авач,
 Нянихъ тама мекъизва,
 Гишилани рекъизва.
 Калер акваз вилериз
 Цѳран ятар сивериз.
 Вучда – гъикѳда бул хъана,
 Гад акъатна зул хъана.
 Шад я калер туькмеяр,
 Данаярни дуьгегяр.
 Эхир сикѳре лагъана:
 – Жагъана, заз жагъана!
 – Вуч жагъана, я къей сикѳ,
 Кални дана неда гъикѳ?

– Цал чкІурдай кІун ава.
Квехъни сикІ бег – зун ава.
– ГъикІ гъавурда акъан, сикІ?
Вуч я, вуж я ам кІун, сикІ?
– Къуватдин къев амал я
А Мумувни са кал я.
А нехирдай катай кицІ
Чемерукдин жеда рицІ.
Фитне галай хъелери
Кар къада чи калериз –
Лагъана сикІ цІуъх хъана,
КІам галайвал сух хъана.
Жагъурна кицІ хъел авай
Тарсар гана кІевелай,
КицІин япал кушкушна,
Къил квадарна, арушна,
Тум къекъурна тентесдиз.
Гъилер яна «миресри».
Чукурай кицІ явашдиз
Тум илисна хквезва.
Са дуьгедиз – кІамашдиз
Вич са хеб хъиз къалазва.
– Дуьге, ви буй-бухахдал,
Вири яцар гъейран я.
Ван хъана заз булахдал,
Вун юлдашриз такІан я.
Пехилвиляй я, гъелбет,
Гуьрчегвал тир хъиз къелет.
Ахпа фена са маса
Калин япал алгъана:
– Гуьърметлу кал, кал масан...
ГъикІ тада за талгъана?
Валай фенва Мумуваз
Авунава фитнеяр,

Гузва лугъуз вуна наз
 Къвалар къуна фитерай,
 Ахпа фена пачагъдиз:
 – Акъваз, Мумув, мукъаят.
 Ви калери – алчакри
 КІватІнава акси къуват.
 Гадарда вун рагалай,
 Архайиндиз ксумир,
 Са кар хъайтІа эгена,
 За лагъанач лугъумир.
 Вафалу кицІ тир зун ваз,
 Гъавая зав хъел хъана.
 ГъакІ ятІани хабар гваз
 Атанва зун тел хъана.
 Гъа икІ мад са шумудаз
 Са шумуд фенд туькІурьрна,
 Хъфена кицІ – цІаруди.
 Калерин къил элкъурна.
 Пакад йикъуз гъар са кал
 Фена вичин жигъирдай.
 Хъанач нехир гъалдай тІвал,

Квахъай дана жагъурдай.
 Амайбурни, Мумувни
 Вири кицІин чІалахъ я.
 Гъич сад-садан мукъувни
 Физвач, вилер патахъ я.
 Гъарда вичин къил баштІан,
 РикІе туна буьгъуьяр,
 СикІ гелева кибаштан,
 Ягъиз уьфтер, уьгъуьяр.
 Жанавурди, асланди
 Энгел тийиз, къаз са-сад,
 Мукъуфдивди хъсандиз
 Авуна нехир къасаб.
 КІараб-къусу гадарна.
 КицІвал авур кицІериз.
 Нехирди вич квадарна,
 Сувар хъана сикІериз.
 Са алчахдан гафуни,
 Гъал тухвай хъиз рапуни,
 Нехирдиз кар акуна,
 Вун гъавурда акъуна.

Виклегъ Зураб

Зияудин
Догонов

1.

Къе зи ихтилат 8 йиса авай Зураб тIвар алай гададикай я. Зураб Махачкалада, паркдин кърехда эцигнавай 12 мертебадин кIвалера яшамыш жезвай. Къвалав гвай гъяркъуь куьчедай йиф-югъ талгъуз гъар маркадин машинар физвай. Мектебни яргъал алачир. Зураба рикI алаз кIелзавай. Дуьз лагъайтIа урус чIалай кхьинра гъалатIар жезвай. Ада чапла гъиледи кхьидай. Амма муаллимри адавай эрчIи гъилелди кхьин тIалабзавай. Белки гъавиляйни гъалатIар артух жезвай.

Физкультурадин тарсарай Зурабаз вири вадар авай. Катун-галтугун адан рикI алай пеше тир. Зурабаз бубади са амални чирнавай. Яргъал

мензилдиз катунрин акъачунар фидайла, Зураба вилик экечIиз тади ийидачир. Финишдал алакьиз мукъва жедалди, амайбур гъекъни каф хъана катдайла, ада къуватар къенят харждай эхиримжи декъикъада тарпна вилик экечIна финишдал виридалай вилик агакъдай.

Гъа икI атана гадни алукъна. Мектебра каникуларни башламишна. Зураб пуд лагъай классдиз экъечIна. Адан классда кIелзавай аяларни гъарнихъ чIкана: садбур гатун лагерриз фена, муькуьбур хайи хуьрериз хъфена. Шегьерда зегъемлу гад алукъна. Зурабни адан дуст ТIагъир кар-кеспи квахъна гъаятра хъана. Са сеферда гъаятда скамейна гъаятра

хъана. Зурабан бубади айвандилай гъарайна:

— Зураб! КІвализ хъша кван, ихтилат ава. Зураб, дустуниз гъил юзурна, тадиз кІвализ хъфена.

— Саламалейкум, дах, ваз вуч лугъуз кІанзавай?

— Алейкум салам, хва, ацукъ, ийидай ихтилат ава.

КІвале Зурабан гъвечІи вахни къужахда аваз яваш-яваш камар къачузвай дидени авай. Адан вилер кье вучиз ятІани гзаф перишандиз аквазвай. Ахварал феи аял къепІина секинарна, диде Зурабан патав атана, ам хурув эгисна хъуькъвез са темени гана.

— Вилерал чиг гъидай къван кар хъанвач, я кас, гатун варз, варзни зур акваз-такваз са гъафте хъиз акъатда.

— Вун а гатун вацракай вучиз рахазва, дах?

— Зураб, — лагъана дахди, — ваз гадгъина акъуднайта кІандай?

— За аникай гъеле фикрини авунвачир.

— Чехи бубадин патав хуьруьз хъфейта гъикІ жада? Ам ана исятда къилди ава, бубадин рикІ алахъда.

Вазни пис жедач, ви юлдашарни га-
туз гъарма санихъ чкІанва, футбол
къугъвадай касни амач.

— Чидач ман, дах, такунмаз за вуч
лугъун.

— Хъфейла аквада ман, ваз беген-
миш жедайдахъ зун ягъанва. Михьи
гъава, къайи булахар, къацу чІурар,
къакъан дагълар.

— Зун рази я, дах, амма ана заз са
дустни авач эхир. ЧІехи буба вични
заз са уътери чизма.

— Акурла чир хъжеда, хва. Ваз
хуъре бегенмиш жеда. Къе вун фад
хъиз ксус, экуънахъ автостанциядал
фад хъун герек я.

Чантада хуъруъз хутахдай затІар
туна, Зураб ксудай кІвализ хъфена.
Хуъруъкай, чІехи бубадикай фики-
рар ийиз ам геждалди ахварал фе-
нач.

2.

Ядаяр, автостанция лугъуз им са
цекверин кІунтІ я хъи. Ахътин кІунтІ
заз чи класс походдиз фейила тама
акунай.

Са кІеретІ инсанар билетар маса
гузвай кассайрихъ акъвазнава, муъ-
куъбур билетар гъилеваз автобусрал

вил алаз акъвазнава, пуд лагъайбу-
ру мешокар, ящикар гваз автобусдал
гъужумзава, чкаяр къаз тади ийизва.
Ингъе чи автобусни атана. Дахди зун
билетда къалурнавай чкадал ацу-
къарна, зи пенжекІдин къенепатан
жибинда пулни туна, къилелай гъил
алтадна, гъил яна хъфена.

— Хъсан рехъ хъуй, бицІек. ЧІехи
бубадиз чи хзандин патай саламар
лагъ, бубадин чІалаз килиг.

Вири чпин чкайрал ацукъайла, са
къве минутда акъвазна хъиз, чи ав-
тобус рекъе гъатна. Аквазмай къван
вахтунда дах заз гъил юзуриз акъ-
вазнавай. Рекъе чун ругуд сят хъана.
Моторди, жунгавди хъиз, гъарайза-
вай автобус дагъдиз хкаж жедай,
ахпа, къуъзуъ яц хъиз, арандиз эвичІ
хъжедай. И дагъдин рекъе гъалтза-
вай къван аламатар Зурабаз сифте
яз аквазвайбур тир. Тик рагар, кІан
таквадай дагъарар, гурлу вацІар,
дагъдин юкъвайтІуз фенвай рекъер
са зунжурда авайбур хъиз вилери-
кай къвез алатзавай.

Чи хуър района виридалайни
яргъал хуър яз хъана. Къекъвез-
къекъвез, мягъледай-мягъледиз физ

эхир чи авьобус хуьруьн клубдин вилик акъваз хъана. Автобусдай эвичІзавайбур хуьруьнбуру къужахламишиз, теменар гуз къабулзавай. Абур садни заз таниш ксар тушир, рахазвай чІални заз чидай чІал тушир.

— Салам, хтул! — галукъна зи япарихъ. — Сивел хъвер алаз, гъилер хкажна зи патав чІехи буба къвезвай.

— Алейкум салам, буба! — лагъана, хкадар хъана фена, за буба къужахламишна.

— Аферин, аферин, халис дагъвиди хъиз салам къаз чизва ваз. Им сад. Ваз мад вуч чида?

— Заз юкъарар къазни чида. Килиг зи гъилера авай къуватдиз, буба, — лагъана, за гъутар чуькъвена, гъилерин къуват къалурна.

— Маншаллагъ, хтул, къуватни атанва гъилериз. Фейи рекъера заз акурла вун чиливай са зур метридин хкаж хъанвай. Гила вун зурба къегъал хъанва.

— Де хъша, кІвализ хъфин, — лагъана бубади зи къуьнин чанта вичин къуьнез вегъена.

— Вун рекъе галатна жеди, хтул?

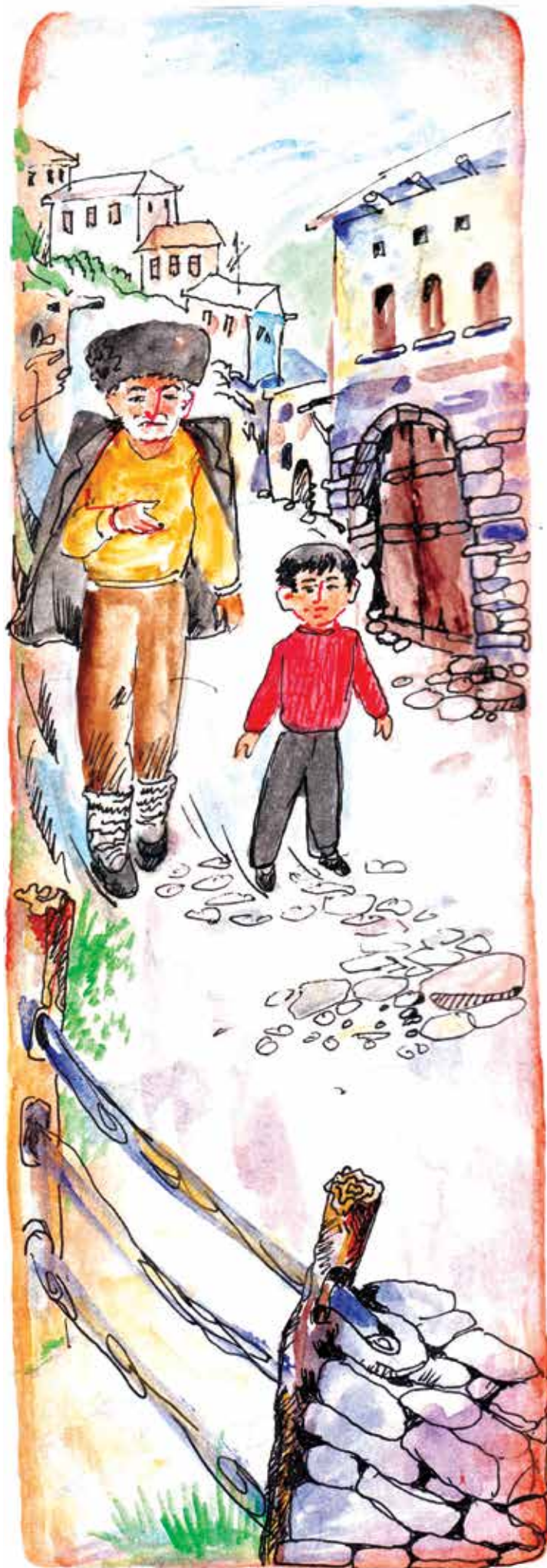
— Ваъ, буба. Галатун гъич зи рикІелни атанач. Чи автобус дагъардин къерех къуна фидайла, дагъардин кІаняй физвай вацІ са шуькІуь чІул хъиз аквадай; лекъ лагъайтІа са гъвечІи нуькІ хъиз, гуя ам залай агъада авай, зун yine. Мадни, чи автобусдин йигинвал акурла, заз ам дагъардиз аватизни кичІе хъанай.

— Ваъ, я хтул. Чи автобус гъалзавай шофер Дагъустанда сад лагъайди я. Адан машинда президентни ацукъайди я.

Килиг, килиг, хтул, вун и чи хуьруьн кІвалериз, дараматриз килиг, вири къваицинбур я.

— Абур эцигун патал еке пулар кІанда жеди, буба.

— Куьне, шегъервийри вири пуларалди алцумзава, хтул. Чун —хуь-

руьн агъалияр са хзан хъиз яша-
миш хъун адет хъанва. За кІвалер
эцигдайла, вири хуьруьнбур кІватІ
хъана: садбуру къванер хкана, муь-
куьбуру кьуруш гъазурна, устІарри
цлар хкажна, дишегълийри сувагъ-
ар авуна; садни кІвалах авачиз
амукънач.

Мехъерарни вирида санал тухуз-
ва, рагъметдиз фейи кас хъайилани
вирида санал кучудзава.

– ЧІехи буба, за кІвал эцигиз
хъайитІа, зазни кумекдани?

– Ваз кІвалер эцигун герек къве-
дач, хтул, за эцигай кІвалера кве-
з виридаз чка жеда. Ингъе чун агакъ-
на, хтул, буюр, элиф.

Зураба бубадин кІвализ кам ве-
гъена. Тавханада еке стол кър-
мишнавай. Анал алачир затІ ава-

чир: бугъ алахъзавай чими фар,
ниси, къаймах, вирт, таза картуф,
темягъ фидай хътин рганвай якІун
кІусар, афни-чичІек.

– Буба, за ибур вири неда! – гъа-
райна Зураба.

– Не, не, амма сифте фена гъилер
чуьхуьх. Гъилер чуьхвена столдихъ
ацукъай Зураба мад гъейранвилел-
ди лагъана: «Буба, и няметар ваз ни
гъазурна?»

– Ви эме Айшата, хтул.

– Эме вич гъинава?

– Эмедиз агъзур къайгъу ава,
хтул: кал ацана кІанда, аялриз
тІуьн гана кІанда, булахдал фена
кІанда ва хейлин маса кІвалахар.

ТІуьна-тІуьна, руфун далдам
хъиз дакІунвай Зураб эхир стол-
дихъай къарагъна.

– Амайбур за пака хънеда, буба.

– Я хтул, тади мийир, жуваз гуж-
ни гумир, а ваз бегенмиш хуьрекар
и кІвале гъар юкъуз жеда.

(КъатІ ама).

Гъвечли Тичче Гьикояр

– Буба, вавай заз са гъвечли кавал цвайитла жедани?

– Ви кавал куъз я, хтул?

– Гьикл куъз я? Вун кавал галаз кимел атайла, вирида къарагъна ваз чка гузва, еке гъурметар ий-изва. Кивализ хтайла бадедини ваз гъунтл гузвач. Зун вал пехил я, буба.

– Ваз ни гъунтл гузва, чан хтул?

– Вирида, вирида, буба. Экуънахъ фад къарагъна мектебдиз звера, хтана туътуънай сарар авуна тар-сар гъазура, къунши Селми бадедин дана жагъур хъия, хтана телевизор-диз килигда лагъайла, мад ишезвай вах авай къеб юзура. Ахпа дидедин патай къезвай къиметни «экуънлай няналди цингавар ядайди» хъанва.

– Агъ, хтул, кар кавалдал акъвазнавайтла вуч тир. За зи цингавар ядай вахтар алатна лугъуз гъайиф чувазва, вун лагъайтла зи кавалдал пехил я. Чун къведни гъахъ я, хтул. Кавал цвадай вахтар гъеле яргъа ама. За ваз са вижевай клурт цвада, хъуьтлуъз алерраллаз цингавар ядайвал.

– Мурад, пака гысабунин тарсунай вад къачуртла, за ваз вад морожни къачуда.

– Диде, килиг дневникдиз, за садни ваъ, къве вад къачуна. Гила заз 10 морожни къвезва.

– Цуд морожни тлуъртла, ви руфун тла жеда, хва. Я чи меслятни акІ хъаначир. Гъар йикъуз сад къачуда за ваз.

– Диде, за пуд лагъай класс 4-5 рал куътягъайтла, на заз вилисaped къачудани?

– Эхъ, я хва, бес къачучни?

– Диде, чи арада жезвай савдаяр НуькІ халадин савдаяр я. Амма чакай НуькІ хала вуж ятла завай сакІани тайинариз жезвач. Ша вуна заз мад сеферда а хкет ахъая.

– Буба – лугъузва Мурада, – вуна сикІрен са пад гъалал, муькуь пад гъарам я лагъанайни?

– Эх, хтул, вирида гъакІ лугъуда кван.

– Гъалалди гъи пад ятла?

– Ам садазни тайин туш, хтул.

– Бес гъикІ хъурай?

– СакІани. СикІре эхирдал кван вичин сикІвал ийизва ман, акІ тахъайла, адаз сикІ вучиз лагъанва.

- Мурад, вун кѣе вуч секин я, хва?
- Кѣенин кѣалай башламишна мад за шандакѣар хѣийидач, диде.
- Чидач ман ви кѣин эхирдал кѣведат!а...
- Кѣведа, кѣведа, диде. Гѣар са башламишай кардихъ эхирни авай-ди я.

- Диде, зазни вахаз хѣтин дабанар квай туфлияр кѣачу ман.
- Вун гѣеле гѣвеч!изма, зи руш, ч!ехи хѣайила кѣачуда.
- Са арадилай дидеди айвандилай лугъзѣва:
- Саимат, бес я гѣаятра катиз галту-гун. Вун са ч!еха руш я, квар кѣачуна булахдал алад.
- Хѣурай, чан диде. Зун булахдал фида, вун заз туфлияр кѣачуз туѣквендиз алад.
- Ваз а гафар ни чирна?
- Вуна чирна, диде. Туфлияр к!ан хѣайила гѣвеч!и руш тир, и са сѣтина за-кай ч!ехи руш гѣик! хѣана?

А ваз дин яз аквазвайди таб хъана.
Аваз дин вун, куъз ажуз я таб хъана?
Ви къепинихъ лагъай сифте манидин
Аваздин сес галукъайда таб гана.

Ваз макъам я ларш ийизвай а латар,
Зи гъилерал хуш авазрин ала тар.
Зуърне, члагъан, кфил къвалав хъайила,
Ибур вири я лезетлу алатар.

Шефтелидин хел цуъкведа аваз акуна,
Зи риклик квай гъалаба тек са ваз акуна.
Шефтелидин хел юзазва, къарсурзава рикл,
Ви вилерай къатлуз тежер аваз акуна.

«Заз уьмуърлух кутугнава зар-бафа!» –
Лугъуз, гъуьлуъз гъарайзава Зарбафа.
Цийи сусал мягтел хъанва хизанар,
Куъз гъаясуз хъанва лугъуз Зарбаф а.

Са гъафтеда къекъвена чун вирина,
Гъаваян кар хъана, авач вир ина.
Якъин хъана вун тапархъан тирди чаз,
Къундармайрал алцуарна вири на.

Муча • муча муч • хамча

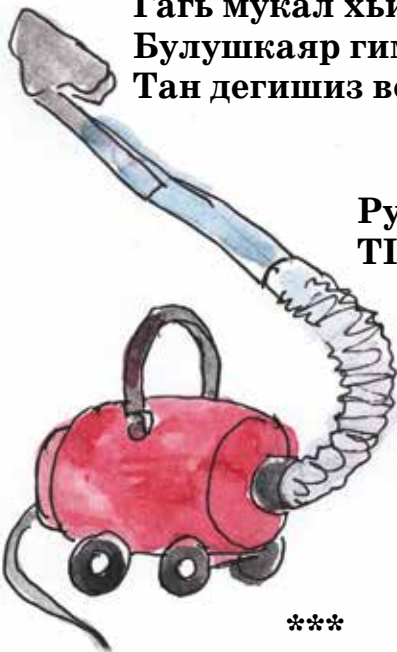
Лал затІ, къуд кІвач квайди тик
Къекъвен тийиз къуллугъда.
Яр-дуст, хзан кІватІна хъиз
Абурун юкъва ацукъда.
Чинни кІвачер – беден я,
Берекатдин бедел я.

Къаял къуьлда цІверекІв гадриз, гад хъана,
Рагъ акурла, чилиз фида яд хъана.

Гагъ сини хъиз элкъвейди,
Гагъ мукал хъиз къекъвейди,
Булушкаяр гимиш я,
Тан дегишиз вердиш я.

Руг я адан фуни къафун,
ТІуьналди тух жедач руфун.

Хъвер багъишдвй цавай гуьзел,
Къизилдин чІар алай гуьзел.
Саймшдач кифер ада,
Негъзава йифер ада.

Алини Вели

(хкет)

Са хуьре вичин дидедихъ галаз Али тIвар алай са гада яшамиш жезвай. Буба кьена амукубай, абур кесибдиз яшамиш жезвай. Гьамиша кьайгъуяр гзаф авай дидеди. Алидиз са чанта гъур регъуьгъ лагъана, ам регъуьз ракъайна. Нубатдалди гъур рекъвена гъазур хъайила, атана югъ няни хъана. Алидиз йифен рекъиз екъечIиз кичIе хъана, ам регъуьн кандуда кис хъана ацукъна йифен са вахтунда регъуьз тамун гъайванар атана. Гзаф кичIе хъанатIани, Алиди вич авай чка чирнач, нефесни явашарна яб акализ ацукъна.

– Зи къизилар авай чка садазни жагъидач, за зи каркун раган кIаник чуьнуьхнава, – лагъана севре.

– Зунни архаин я, зи якъутар за хъархъу таран пуна чуьнуьхнава, – лагъана жанавурди.

– Куь амалдарвилер чин пад винел алайбур я. Зун сикI я, сикI. За зи девлетар кичIерхъан Алидин гъаятда чуьнуьхнава, – лагъана сикIре.

Къалин гъуьжетар авуна, экв жедайла хъиз гъайванар чкIана. Гъур авай чантани рикIелай фейи Али, гъекъни-каф хъана, гъайванри девлетар чуьнуьхнавай чкайриз катна, вири кIватIна вичин кIвализ гъаз

хтана. И Алидиз са Вели лугъудай кѣуншини авай, гзаф мискѣи, пехил кас. ГѣикІ ятІани идаз Алидиз девлетар жагѣайди чир жеда. Мумкин я дугѣривал квай алиди са фурс патал вичи акѣагѣун. ГѣикІ ятІани, вичелай Али девлетлу хѣун эхиз тежезва Вели фена пакадин юкѣуз гѣа Али кѣаткай регѣуѣн кІатІа чуѣнуѣх жеда. Алуѣда йиф. Кѣведа мад гѣайванар, башламишида суѣгѣбет. Севре лугѣуда:

– Я Аллагѣ, заз гуж хѣана, зи кѣизилар са угѣрашди вири чуѣнуѣхна. Ам заз чир хѣанайтІа за вичин дуван аквадай хѣи! Жанавурдини сикІрени адаз зил кѣуна:

– Чаз пудазни гуж хѣана. Чир хѣанайтІа чна адаз гуж вуч ятІа чирдай хѣи!

И арада жанавурди лугѣуда:

– Я тамун стхаяр! Куѣне чалай пудалай гѣейри, куѣ сир масанал садазни ахѣайнани?

– Ваѣ, ваѣ! – гѣарайда вирида.

– АкІ ятІа а сир чир хѣайиди гѣа и регѣве авай.

Айгѣан, ам мад атанватІа, ша жагѣурин.

ИкІ лагѣана, севрени, жанавурдини, сикІре регѣуѣн гѣар са пипІе кѣекѣвена, эхирни кандуда зурзазвай Вели жагѣурна. Гѣа йифелай инихѣ Вели мад садазни ахкун хѣувуна

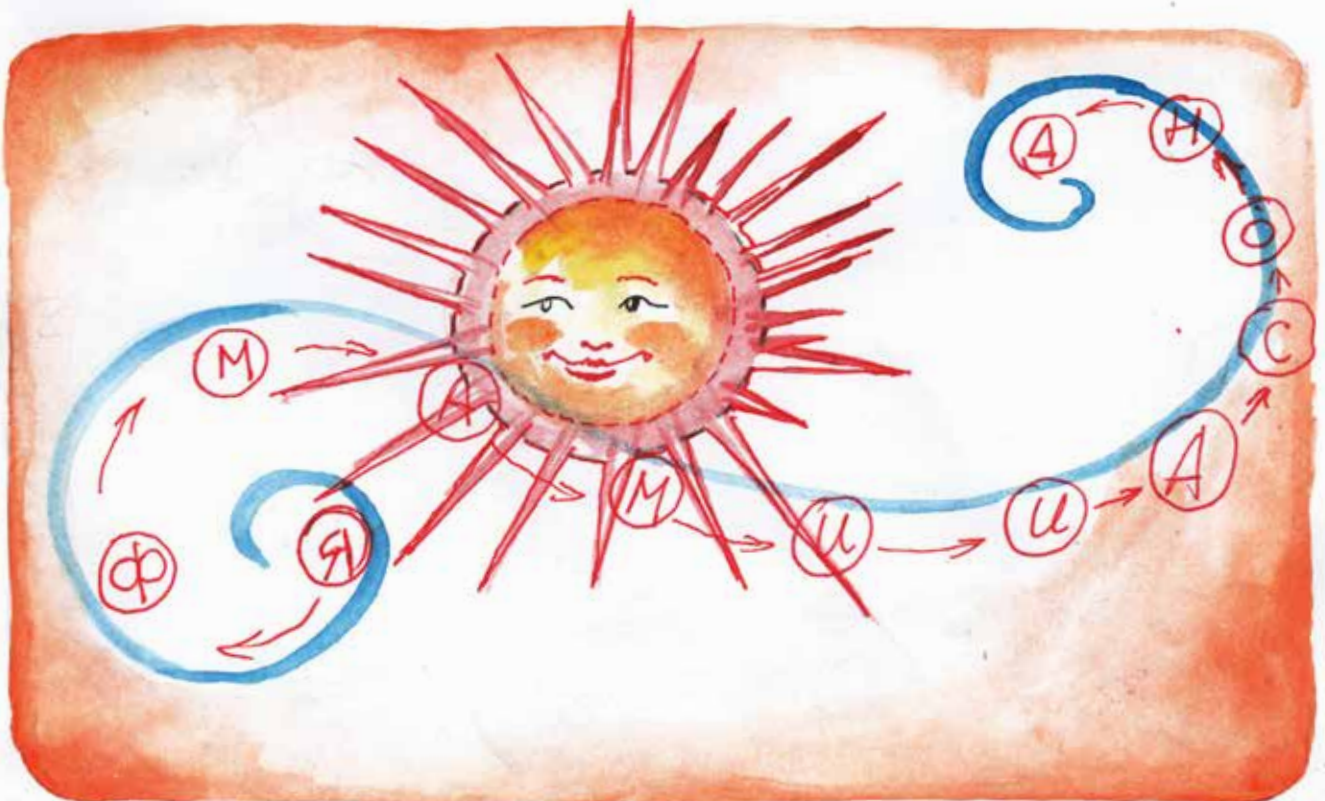
Ракъинин календарь

Гъар са школьникдиз йис 365 йикъакай ибарат тирди хъсандиз чида. Амма йис анжах 365 йикъакай ибарат туш, 365 йикъакайни, 5 сятиникайни, 48 декъикъадикайни 46 секунддикай ибарат я. Чи Чил гъакъван вахтунда Ракъинал элкъ-везва. И кардикай дегъзаманайрин грекриз хабар авачир, амма гъакI ятIани, чпиз тIебиатдикай авай чирвилериз килигна, абур йис мад-ни куьлуь кIусариз пайиз алахъ-на. Нетижада варцар арадал атана. Амни икI хъайи кар я. Ингъе, цава цIийи Вацран леэн пайда хъана. Ам югъ-къандавай еке жезва ва эхир-ни са юкъуз цава ацIай «тIанутIди» сирнавда. Ахпа ам, халкъди лугъу-дайвал, «куьгъне жез, цIраз» баш-ламишда. Са къадар йикъарилай Варз михъиз квахъда. А вахтуниз чи халкъди «вацрав мичIер» лугъуда.

«Вацран мичIер» алатда ва мадни цIийи Варз пайда хъижеда. Гъа ихъ-тин мензилриз, яни Варз яваш-яваш ацIуз ва мадни квахъ хъувуниз, гре-кри «варцар» лагъана тIвар гана.

Анжах чна ишлемишзавай кален-дарь Вацранди туш, Ракъининди я. Ам чал дегъзаманайрин египетвий-рилай агакъна. Дуьз лагъайтIа, ая-лар, гъа и календарни машгъур пол-ководец Гай Юлий Цезара (чи асир къведалди 46-йисуз) цIийи хъувур-ди я. А касди гъар къуд йисалай са йис яргъиди, яни са югъ артух авай-ди яз, календарь туьхкIуьр хъийиз туна.

Гуьгъуьнлай, 1582-йисуз, папа Григорий XIII лагъайда и кален-дарь мадни цIийи хъувуна. Гъада туьхкIуьр хъувур къайдада ам чна къенин юкъузни ишлемишзава.

ISSN №0206-7978

Кард

3/2019

май – июнь

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:

Министерство информатизации, связи и
массовых коммуникаций Республики Дагестан.

Регистрационный номер

серия ПИ №ТУ05-00413 от 22.04.2019 г.
выдан управлением Роскомнадзора
по Республике Дагестан.

Издается с января 1980 г.

Руководитель – главный редактор

Мурад Ахмедов

Редколлегия:

Х. Хаметова (редактор)
А. Кардаш
А. Исмаилов (зам. гл. редактора)
З. Кафланов
К. Акимов
Т. Зургалова (ответ. секретарь)

Художественный редактор З. Даганов

Технический редактор Т. Лузина

Художник номера М. Муталибов

Формат 60х84 1/8.
Бумага офсетная.
Уч. изд. л. 3,46.
Уч. печ. лист 3,26.

Сдан в печать 20.06.2019 г.

Выход в свет 26.06.2019 г.

Тираж 576 экз.

Заказ № 395.

Типография:

ООО «Издательство «Феникс-пресс».

Адрес типографии:

367018, РД, г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель:

Государственное бюджетное учреждение
Республики Дагестан «Редакция
республиканских литературных журналов
«Соколёнок» и «Литературный Дагестан».

Адрес редакции и издателя:

367000, РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Электронный адрес редакции:

litdag@mail.ru

Лезгинский язык

Индекс: на год - 63338,
на полугодие - 73906.

Цена свободная